

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 25. vándorgyűlése

Referátumok és korreferátumok a műszaki szekció programjából

Üzlet-e az üzleti információ? A felhasználó, aki nem vevő; a piac, amely virtuális. A könyvtár mint nonprofit szervezet szolgáltatásai és árbevételi politikája. Információs szolgáltatások a mezőgazdaság számára. Információs hálózat és CD-ROM-alkalmazások a Bielefeldi Egyetemi Könyvtárban. Az alább közölt előadások címének pusztá felsorolása is érzékelteti, hogy a különféle könyvtárak-információs intézmények működésének „újmodi” feltételei között mennyi nálunk korábban szokatlan dologgal kell az ott dolgozóknak megbirkózniuk. S e birkózások tétje mindenütt a szolgáltatások olyan modernizálása, hogy eladhatók legyenek, továbbá a szolgáltatásokért elérhető árbevétel és a fenntartásukhoz szükséges pénz közötti kínos különbség problémája, illetve a szóban forgó különbség kiegyenlítése finansiális lehetőségeinek és útjainak-módjainak fellelése. Úgy tűnik, hogy e tekintetben az egyetemi könyvtárak jobban állnak (vö. Huszár Ernőné, Fonyó Istvánné és Zalai Kovács Éva által írtakkal), az országos információs központok (vö. Stubnya György mondanivalójával) pedig rosszabbul. Ahhoz, hogy a helyzet megnyugtatóbbá váljék, az ipar és más termelőágazatok információ iránti igényeinek fel kellene ébredniük „Csipkerózsika-álmukból”.

Huszár Ernőné

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára

Üzlet-e az üzleti információ?

A könyvtárak működésének környezeti feltételei

Napjainkban a könyvtárak és könyvtárosok szolgáltatásai fejlesztése tekintetében sok tényező együttes jelentkezésének hatására lépéskényszerbe kerültek. Melyek ezek a külső-belső szorító tényezők, egyúttal a funkcióváltozás, a „túlélés” meghatározói?

Vázlatosan: tágabban a világgazdasági rendszer és gazdasági környezet változása; egyik oldalon az európai gazdasági integráció szorosabbá válása, az egységes európai piac létrehozása, másik oldalon a kelet-európai gazdasági dezintegráció, a KGST felbomlása; a piacgazdaság egyenlőtlen fejlődése a kelet-közép-európai országokban; az információipar robbanása, amely nemcsak a technológiáit jelenti, hanem az elektronikus elérhető információk mennyiségének óriási léptékű növekedését is. Közlelbbi meghatározó tényezők a könyvtárak működési feltételeiben, finanszírozásában bekövetkezett, időnként drasztikus változások (lásd a szakszervezeti és a munkahelyi könyvtárakat), továbbá a társadalmi-gazdasági rendszervál-

tozást, a piacgazdaság kialakulását kísérő információs igények várható minőségi és strukturális fejlődése. E kényszerítő tényezők egyúttal lehetőségeket is felviláncsítanak a könyvtárak túlélési stratégiáinak kidolgozásában, a könyvtárak funkcióinak továbbfejlesztésében.

Elmondhatjuk, hogy ma nincs olyan könyvtár az országban, amelynek az éves működéséhez, az állomány szinten tartásához szükséges anyagi eszközök a rendelkezésére állnának.

Fekete György, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium helyettes államtitkára előadásában a kultúra finanszírozásának forrásait elemezve – úm. állami, önkormányzati, egyéni kiadások (azaz fogyasztói hajlandóság), köz- és magánalapítvány – a kulturális kormányzat finanszírozási politikájának mikéntjét annak „terelő-pallérozó” szerepkörében határozta meg.

A finanszírozási lehetőségek eme sokrétűsége azonban korántsem jelenti a rendelkezésre álló anyagi eszközök bőségét. Az állami kötelezettségvállalás mértékének meghatározatlan volta, illetve a civil társadalom finanszírozó hajlamának alacsony foka a kulturális intézményeket „lépéskényszerhelyzetbe hozta”.

A könyvtári bevételek és új szolgáltatások bevezetése

Az évek óta tartó megélhetési gondok arra kényszerítik a könyvtárakat is, hogy bevételeiket növeljék, amelyeket aztán visszaforgathatnak a könyvtári szolgáltatások működtetésébe. Klasszikus könyvtári bevételek közismerten a beiratkozási díj, a késedelmi díj, vagy a kevés szellemi ráfordítást igénylő, elsősorban technikai jellegű szolgáltatások, mint pl. a reprográfia díja, de az ilyen típusú bevételek sem nem jelentősek, sem nem jellemzőek valamennyi könyvtárra. E bevételekkel nem lehet ellensúlyozni az állami erőforrások relatív és esetenként abszolút csökkenését sem. A könyvtárak bevételeiket számottevően csakis a tudásintenzív és technológiagyűjtő szolgáltatások révén növelhetik.

A felsőoktatási könyvtárügy fejlesztésének *világbanki-MKM* programjának céljai között az alábbi megfogalmazást találjuk: „A könyvtárakat szisztematikusan fel kell készíteni a hallgatók-oktatók kiszolgálása mellett a környező társadalmi, s főként gazdasági környezet információigényének rendszeres bevételt is jelentő kielégítésére.” (*Könyvvilág*, 1993. júl.)

Az egyetemi könyvtárak, szakkönyvtárak és a megyei könyvtárak az MKM támogatásával a Magyar Könyvtárosok Egyesületének kezdeményezését felkarolva, *Vállalkozási Információs Projekt (VIP)* néven együttműködési kört alakítottak 1992 végén az üzleti információszolgáltatások rendszerének kimunkálására és új típusú információk nyújtására. A külföldi és hazai üzleti információszolgáltatások megismerése, felmérése, a külföldi kollégák látogatása és különféle eszmecsereik nyomán megállapítható, hogy a magyar könyvtáros szakma időben mozdult meg a témában. Lemaradásunk e téren mindössze néhány éves, és lényegében behozható. (Az Európai Közösség a kis- és középvállalkozásokat segítő információszolgáltatásait 1990-ben indította meg.) A VIP célja, hogy elősegítse a könyvtárak üzleti, vállalkozási információszolgáltatásainak fejlesztését arra az információvagyonra és tudásbázisra alapozva, amely már jelenleg is megtalálható a hazai könyvtári rendszerben.

Mi is az üzleti, vállalkozási információ?

Általánosságban fogalmazva minden olyan információ, amely szükséges a vállalkozások sikeres gazdasági szerepléséhez, azaz alapításuktól kezdve a stratégiai és operatív döntések meghozatalához a vállalkozás teljes életciklusa során. Konkrétabban: gazdasági-jogi szabályozások, pénzügyi, piaci, termék-, cég- és műszaki információk (szabványok, szabadalmak).

Az üzleti (business) információ legsajátább jellegzetessége, megkülönböztető vonása, hogy a használó elsősorban nem bibliográfiai, szakirodalmi forrásadatokat, hanem meghatározó mértékben tényadatokat, ún. faktografikus információkat, tanácsadást, vagy esetenként elemzést igényel. További lényeges eltérés, hogy az ilyen típusú szükségletek többnyire egyedi válaszokra tartanak igényt, tehát itt nem lehet „konfekció”-t, tömegszolgáltatásokat nyújtani. Az üzleti információk igények piaci vizsgálata és a szolgáltatáspolitikai kialakítása során a piacszegmentáció helyett a piacfragmentációt lehet és kell hatékonyan alkalmazni. Ez nagy kihívás a szakma számára, mert más felkészültségű szakembereket kíván a szolgáltatás hatékony megszervezése. Ahogy *Michael Lowe* az 1992-ben Budapesten tartott business információs tanácskozáson megfogalmazta: „E filozófia közepontjában a használó igényeit kielégítő aktív információellátás áll a passzív gyűjtemények megteremtése és fenntartása helyett. Ezt a felfogást jobban kifejezi az információs szolgálat és az információs menedzser, mint a könyvtár vagy könyvtáros kifejezés használata.” (TMT, 1993. 7. sz.)

Visszatérve a VIP eddigi munkálataira: a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE) Központi Könyvtára a megyei könyvtárak igen kreatív munkatársainak közreműködésével feltérképezte és elemezte a hazai üzleti információs piacot, az információszolgáltató szervezetekről floppyadatbázist készített. (E floppyt a segédletekkel együtt valamennyi egyetemi és megyei könyvtár megkapta vagy megkapja.) Ez az adatbázis segítheti a könyvtárosokat abban, hogy hova, kihez forduljanak az információs igények kielégítése érdekében. E kérdőíves felmérés hozzájárulhat ahhoz is, hogy a könyvtárak megtalálják helyüket, közvetítő szerepüket az üzleti információk piacán. E kvázi piacra ma még az információtermelők piaca jellemző, továbbá a szolgáltatások koordinálatlansága, párhuzamossága, és ebből fakadóan az ellátatlanság. Az igények és szolgáltatások találkozásának természetesen színterei, „nagycsarnokai” – ha mi is úgy akarjuk – a könyvtárak lehetnek.

A VIP-munkálatok másik fontos eszköze egy olyan adatbázis létesítése, amely a vállalkozási információszolgáltatások nyújtásához szükséges alapvető hazai és külföldi kézikönyveket, adattárakat, hírlapokat, folyóiratokat tárja fel. Ezt az adatbázist az OMK munkatársai állítják össze, bevonva a BKE Központi Könyvtárát, továbbá a II. Rákóczi Ferenc és a Berzsenyi Dániel megyei könyvtárakat.

Az üzleti információszolgáltatások rendszeres elindításához a fentiek nélkülözhetetlen műszerek, de önmagukban nem elegendők. A rendszertervnek nagyon fontos része lesz az a szakmai képzési projekt, amelyet a Berzsenyi Dániel és a Bessenyei György

Tanárképző Főiskola könyvtári tanszéke közösen készíti el. A teljes rendszerterv a fentiekén túl természetesen felöleli az üzleti információszolgáltatások finanszírozási, árpolitikai, szervezési, együttműködési kérdéseit is.

Mindezek után üzlet-e az üzleti információ, mikor az, és kinek üzlet? E kérdés túl bonyolult ahhoz, hogy egyértelmű választ lehessen rá adni. Ahhoz, hogy üzlet legyen, az információs piac egyoldalúságát meg kell szüntetni, vagyis az információ-előállítás egyensúlyba kell hozni a kereslettel. A könyvtáraknak itt kell belépniük az információpiacra, és intermediári szerepet kell betölteniük az információtermelők és a végfelhasználók között. Álláspontom az, hogy a piaccgazdaság kialakítása igényli a korszerű, megbízható, gyors, rendszerben, illetve hálózatban működő üzleti információkat, és kereslet is lesz rájuk.

Az üzleti információs adattárak, CD-ROM adatbázisok stb. olyan költségigényesek, hogy csak nyilvános hozzáférést biztosító intézményekben lehet telepíteni őket, ahol is az információgyűjtés, -rendszerzés, -szolgáltatás technikai feltételei adottak, és kevesebb szellemi ráfordítással, továbbképzéssel biztosítható a szakszerű információnyújtás. Az üzleti információk nyújtásában a költségigényesség miatt a ráfordítások és a bevételek persze sokáig nem lesznek egyensúlyban: jó pár évnek kell eltelnie addig, míg – mondjuk – az ebben a szolgáltatásban működők bérét, a technikai költségeket vagy a hírlapok előfizetését a bevétel fedezni tudja. Így a szolgáltatások beindítását, a képzési programok finanszírozását kormányzati, önkormányzati, alapítványi és egyéb forrásokból lehet és kell biztosítani. Bizunk abban, hogy e szolgáltatások, ha nyereséget nem is, de rendszeres bevételt hoznak a könyvtárak kasszájába, amellet hogy a könyvtárosok is felkészülnek szerepük változására.

Végezetül néhány szót a *BKE Központi Könyvtára* és a külső olvasók kapcsolatáról. Könyvtárunk a legnagyobb hazai közgazdaságtudományi gyűjtemény, több mint 11 ezer beiratkozott olvasóinknak a száma, kétharmaduk külső látogató. Ennek számos oka van, de úgy gondolom, meghatározó mégis a gyűjtemény és a szolgáltatások minősége, kollégáim felkészültsége és annak a szemléletnek az érvényesülése, hogy az olvasók megelégedettsége a legfontosabb. Közeli céljaink között szerepel: közgazdaságtudományi OPAC létrehozása a főiskolai és akadémiai kutatóintézeti könyvtárakkal közösen; CD-ROM helyi hálózat külső elérhetőségének biztosítása; a közgazdasági kutatási adatbázis megteremtése; az üzleti információs szolgáltatások rendszerszerű üzemeltetése stb. Mindezen feladatok megoldásához, az elégedett olvasók táborának növeléséhez jól képzett és elégedett szakemberekre van szükség. Ha új szolgáltatásainkkal nemcsak az olvasók elégedettségét és saját szakmai elégedettségünket növelhetjük, hanem bevételeinkkel a könyv-

tárosok anyagi elégedettségét is, akkor ez a könyvtárfejlesztésnek további lendületet adhat.

Az üzleti (business) információ legsajátabb jellegzetessége, megkülönböztető vonása, hogy a használó elsősorban nem bibliográfiai, szakirodalmi forrásadatokat, hanem meghatározó mértékben tényadatokat, ún. faktografikus információkat, tanácsadást, vagy esetenként elemzést igényel. További lényeges eltérés, hogy az ilyen típusú szükségletek többnyire egyedi válaszokra tartanak igényt, tehát itt nem lehet „konfekció”-t, tömegszolgáltatásokat nyújtani. Az üzleti információs igények piaci vizsgálata és a szolgáltatáspolitikai kialakítása során a piacssegmentáció helyett a piacfragmentációt lehet és kell hatékonyan alkalmazni. Ez nagy kihívás a szakma számára, mert más felkészültségű szakembereket kíván a szolgáltatás hatékony megszervezése. Ahogy *Michael Lowe* az 1992-ben Budapesten tartott business információs tanácskozáson megfogalmazta: „E filozófia középpontjában a használó igényeit kielégítő aktív információellátás áll a passzív gyűjtemények megteremtése és fenntartása helyett. Ezt a felfogást jobban kifejezi az információs szolgálat és az információs menedzser, mint a könyvtár vagy könyvtáros kifejezés használata.” (TMT, 1993. 7. sz.)

Visszatérve a VIP eddigi munkálataira: a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE) Központi Könyvtára a megyei könyvtárak igen kreatív munkatársainak közreműködésével feltérképezte és elemezte a hazai üzleti információs piacot, az információszolgáltató szervezetekről floppyadatbázist készített. (E floppyt a segédletekkel együtt valamennyi egyetemi és megyei könyvtár megkapta vagy megkapja.) Ez az adatbázis segítheti a könyvtárosokat abban, hogy hova, kihez forduljanak az információs igények kielégítése érdekében. E kérdőíves felmérés hozzájárulhat ahhoz is, hogy a könyvtárak megtalálják helyüket, közvetítő szerepüket az üzleti információs piacon. E kvázipiacra ma még az információtermelők piaca a jellemző, továbbá a szolgáltatások koordinálatlansága, párhuzamossága, és ebből fakadóan az ellátatlanság. Az igények és szolgáltatások találkozásának természetes színterei, „nagycsarnokai” – ha mi is úgy akarjuk – a könyvtárak lehetnek.

A VIP-munkálatok másik fontos eszköze egy olyan adatbázis létesítése, amely a vállalkozási információszolgáltatások nyújtásához szükséges alapvető hazai és külföldi kézikönyveket, adattárakat, hírlapokat, folyóiratokat tárja fel. Ezt az adatbázist az OMK munkatársai állítják össze, bevonva a BKE Központi Könyvtárát, továbbá a II. Rákóczi Ferenc és a Berzsényi Dániel megyei könyvtárakat.

Az üzleti információszolgáltatások rendszerszerű elindításához a fentiek nélkülözhetetlen műszerek, de önmagukban nem elegendőek. A rendszertervnek nagyon fontos része lesz az a szakmai képzési projekt,

amelyet a Berzsényi Dániel és a Bessenyei György Tanárképző Főiskola könyvtári tanszéke közösen készít el. A teljes rendszerterv a fentiekén túl természetesen felöleli az üzleti információszolgáltatások finanszírozási, árpolitikai, szervezési, együttműködési kérdéseit is.

Mindezek után üzlet-e az üzleti információ, mikor az, és kinek üzlet? E kérdés túl bonyolult ahhoz, hogy egyértelmű választ lehessen rá adni. Ahhoz, hogy üzlet legyen, az információs piac egyoldalúságát meg kell szüntetni, vagyis az információ-előállítást egyensúlyba kell hozni a kereslettel. A könyvtáraknak itt kell belépniük az információpiacra, és intermediári szerepet kell betölteniük az információtermelők és a végfelhasználók között. Álláspontom az, hogy a piacgazdaság kialakítása igényli a korszerű, megbízható, gyors, rendszerben, illetve hálózatban működő üzleti információkat, és kereslet is lesz rájuk.

Az üzleti információs adattárak, CD-ROM adatbázisok stb. olyan költségigényesek, hogy csak nyilvános hozzáférést biztosító intézményekbe lehet telepíteni őket, ahol is az információgyűjtés, -rendszerzés, -szolgáltatás technikai feltételei adottak, és kevesebb szellemi ráfordítással, továbbképzéssel biztosítható a szakszerű információnyújtás. Az üzleti információk nyújtásában a költségigényesség miatt a ráfordítások és a bevételek persze sokáig nem lesznek egyensúlyban: jó pár évnek kell eltelnie addig, míg – mondjuk – az ebben a szolgáltatásban működők bérét, a technikai költségeket vagy a hírlapok előfizetését a bevétel

fedezni tudja. Így a szolgáltatások beindítását, a képzési programok finanszírozását kormányzati, önkormányzati, alapítványi és egyéb forrásokból lehet és kell biztosítani. Bízunk abban, hogy e szolgáltatások, ha nyereséget nem is, de rendszeres bevételt hoznak a könyvtárak kasszájába, amellet hogy a könyvtárosok is felkészülnek szerepük változására.

Végezetül néhány szót a *BKE Központi Könyvtára* és a külső olvasók kapcsolatáról. Könyvtárunk a legnagyobb hazai közgazdaságtudományi gyűjtemény, több mint 11 ezer beiratkozott olvasóinknak a száma, kétharmaduk külső látogató. Ennek számos oka van, de úgy gondolom, meghatározó mégis a gyűjtemény és a szolgáltatások minősége, kollégáim felkészültsége és annak a szemléletnek az érvényesülése, hogy az olvasók megelégedettsége a legfontosabb. Közeli céljaink között szerepel: közgazdaságtudományi OPAC létrehozása a főiskolai és akadémiai kutatóintézeti könyvtárakkal közösen; CD-ROM helyi hálózat külső elérhetőségének biztosítása; a közgazdasági kutatási adatbázis megteremtése; az üzleti információs szolgáltatások rendszerszerű üzemeltetése stb. Mindezen feladatok megoldásához, az elégedett olvasók táborának növeléséhez jól képzett és elégedett szakemberekre van szükség. Ha új szolgáltatásainkkal nemcsak az olvasók elégedettségét és saját szakmai elégedettségünket növelhetjük, hanem bevételeinkkel a könyvtárosok anyagi elégedettségét is, akkor ez a könyvtárfejlesztésnek további lendületet adhat.

Rendezvénynaplár

VI. Budapesti Nemzetközi Könyv-, Video- és Könyvtári Kiállítás

Budapest, 1994. március 10–13.

Szervező: INTERBRIGHT
1476 Budapest, Pf. 225

EP '94. Konferencia az elektronikus publikációról

Darmstadt, 1994. április 13–15.

Szervező: Christine Harms
c/o GMD
Postfach 13 16
D-53731 Sankt Augustin
Tel.: 2241 14-2473
Fax: 2241 14-2472

2. Prágai Nemzetközi Könyvvásár Kelet- és Közép-Európa számára

1994. május 12–15.

Szervező: Hanna March, Exhibition Director
Avencourt Exhibitions Ltd.
Byron House, 112a Shirland Road
London W9 2EQ
Tel.: 44-71 266 1986
Fax: 44-71 586 2429

IATUL-szeminárium

Sheffield (Anglia), 1994. július 4–8.

Szervező: Michael S-M Hannon, University Librarian
University Library
Sheffield S10 2TN
Tel.: 44-742 768555/4334
Fax: 44 742 739826
Telex: 547216 ugshef g